

نظریه‌ها و فنون

خانواده درمانی

نویسنده

دکتر نسیم مهدی حسینی (بیرجندی)

ویراستاری: گروه علمی رشد

www.ketab.ir

سرشناسه: حسینی (بیرجندی)، مهدی، ۱۳۱۳ -

عنوان و نام پدیدآور: نظریه‌ها و فنون خانواده‌درمانی / نویسنده مهدی حسینی (بیرجندی).

مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۳۹۰. مشخصات ظاهری: ۳۴۴ ص. شابک: ۶-۴۵-۲۸۰۲-۲۸۰۲-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا یادداشت: کتابنامه. موضوع: روان‌درمانی خانواده

موضوع: مشاوره خانواده رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ ن ۶۵۴ ح ۵ / ۴۸۸ / ۵ RC

رده‌بندی دیویی: ۶۱۶/۸۹۱۵۶ شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۸۹۴۵۰

حق چاپ محفوظ است

WWW.ketab.ir

نظریه‌ها و فنون خانواده‌درمانی

نویسنده: سیدمهدی حسینی (بیرجندی)

ویراستاری: گروه علمی رشد

چاپ اول: بهار، ۱۳۹۰ - شمارگان ۳۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: آرین

مدیر تولید: مختار صحرائی

انتشارات رشد

مرکز نشر و پژوهش کتبهای روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهدای زاندارمری، بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان، شماره ۴۱، تلفن ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، شماره ۱۲۳۲، تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - دورنگار: ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۰

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۷	پیشگفتار
۱۹	فصل اول: تاریخچه و مقدمات
۱۹	تاریخچه خانواده‌درمانی
۲۰	خانواده‌درمانی در دهه ۱۹۵۰
۲۲	خانواده‌درمانی در دهه ۱۹۶۰
۲۳	خانواده‌درمانی در دهه ۱۹۷۰
۲۵	دهه‌های هشتاد و نود و اوائل قرن بیست و یکم
۲۷	تعریف خانواده‌درمانی
۲۷	تفاوت‌های خانواده‌درمانی با درمان فردی
۲۸	گروه‌بندی رویه‌های مختلف خانواده‌درمانی
۲۹	خانواده و کمک به حل مشکلات آن
۲۹	تعریف مسئله
۳۰	درمان: حل مسئله

۳۰	تعارض‌های زناشویی و حل مشکلات ناشی از آنها
۳۳	خانواده به منزله کانون شکل‌گیری هویت
۳۳	نقش خانواده در حمایت از کودک، التیام، و آسیب‌دیدگی او
۳۴	ارتباط خانواده‌درمانی با گروه‌درمانی
۳۵	تفاوت‌های خانواده‌درمانی با گروه‌درمانی
۳۶	مراحل تکامل خانواده
۳۶	تعریف خانواده متعادل و سالم
۴۰	خانواده‌درمانی در زمینه مشکلات خانواده‌ها
۴۲	روش‌های درمان
۴۳	فرایند نخستین مصاحبه
۴۶	فنون روان‌درمانی خانواده
۴۹	فصل دوم: پایه‌های مفاهیم نظری خانواده‌درمانی
۵۰	۱- نظریه عمومی سیستم‌ها
۵۱	نظریه سیستم‌ها و کاربرد آن در خانواده‌درمانی
۵۲	علیت حلقوی در خانواده‌درمانی
۵۳	خصوصیات نظریه سیستم‌ها
۵۵	نظام‌های خانوادگی باز و بسته
۵۷	۲- سیرنتیک
۵۸	سیرنتیک نوع اول و دوم
۵۹	تفاوت‌های سیرنتیک نوع اول و دوم
۶۰	روایت‌درمانی و سیرنتیک
۶۱	تعریف پس‌خوراند و نقش آن در سیرنتیک
۶۳	پس‌خوراند و الگوی خطی و حلقوی
۶۳	تعادل حیاتی
۶۴	دیدگاه خانواده‌درمانگران پست مدرنیست و گروه میلان درباره سیرنتیک
۶۵	۳- نظریه ارتباطات

۶۹	فصل سوم: زوج‌درمانی
۷۰	تعریف زوج‌درمانی
۷۱	تعارض زوجین
۷۱	درمان فردی در زوج‌درمانی
۷۲	فنون زوج‌درمانی
۷۳	فرایند حل مشکل در زوج‌درمانی
۷۵	رویکردهای زوج‌درمانی
۷۶	زوج‌درمانی رفتاری (BCT)
۷۶	زوج‌درمانی شناختی و شناختی-رفتاری
۷۷	زوج‌درمانی عاطفه‌مدار و بینش‌مدار
۷۸	زوج‌درمانی خودنظم‌بخشی
۷۹	عوامل استرس‌زا در زوجها
۷۹	عوامل استرس‌زای عمودی
۸۰	عوامل استرس‌زای افقی
۸۰	عوامل استرس‌زای سیستمی
۸۰	عوامل مؤثر در سازگاری زوجین
۸۳	گروه‌درمانی زناشویی (زوجین)
۸۵	فصل چهارم: رویکردها و نظریه‌های خانواده‌درمانی
۸۷	خانواده‌درمانی روان‌پویایی
۸۸	تأثیر آکرمن در روان‌پویایی
۸۹	دیدگاه متفکران جدید روانکاوی در مورد رویکرد روان‌پویایی
۹۰	نظریه فروید و اثرهای آن بر نظریه روان‌پویایی
۹۱	تأثیر روانکاوی بر خانواده‌درمانی
۹۲	رویکرد ناتان آکرمن
۹۳	نظریه روابط فردی
۹۳	نظریه فرامو
۹۵	نظریه آدلر
۹۷	روان‌درمانی و مشاوره آدلری

۹۹	فصل پنجم: خانواده‌درمانی میان نسلی بوئن
۹۹	و جوه مشترک بین خانواده‌درمانی بوئن و روان‌پویایی
۱۰۰	مراحل شکل‌گیری نظریات بوئن
۱۰۱	نظریه نظام‌های خانواده
۱۰۹	فنون درمانی بوئن
۱۱۰	نسل‌نگاری
۱۱۰	بازگشت به خانه مبدأ
۱۱۰	اجتناب از مثلث‌سازی
۱۱۰	رابطه دوقره
۱۱۱	پرسشگری
۱۱۱	ویژگی‌های خانواده‌درمانی بوئن
۱۱۲	خصوصیات و روش‌های خانواده‌درمانگر پیرو بوئن
۱۱۳	مراحل مصاحبه درمانی
۱۱۴	اصول و روش‌های درمان از نظر بوئن
۱۱۴	روان‌درمانی از نظر بوئن
۱۱۷	فصل ششم: نظریه تجربه‌نگر / انسان‌گرا
۱۱۸	رویکرد انسان‌گرا
۱۱۸	خانواده‌درمانی تجربه‌نگر
۱۱۹	اصول خانواده‌درمانی تجربه‌نگر
۱۲۰	سبک‌های ارتباط از نظر ستیر
۱۲۱	فنون درمانی رویکرد تجربه‌نگر
۱۲۱	مجسمه‌سازی
۱۲۱	صحنه‌آرایی
۱۲۲	شوخی
۱۲۲	لمس
۱۲۲	حائل‌ها
۱۲۳	بازسازی خانواده
۱۲۳	نقاشی‌های خانوادگی

۱۲۴	خانواده‌درمانگران رویکرد تجربه‌نگر
۱۲۴	خانواده‌درمانی ویتاگر
۱۲۶	اهداف و فرایند درمان از نظر ویتاگر
۱۲۸	مراحل درمان از نظر ویتاگر
۱۲۹	خانواده‌درمانی کمپلر
۱۳۰	ویرجینیا ستیر (۱۹۸۸ - ۱۹۱۶)
۱۳۲	نظریهٔ ارتباطی ستیر
۱۳۳	فنون درمان از نظر ستیر
۱۳۴	خانوادهٔ آشفته و بالنده از نظر ستیر
۱۳۵	عزت نفس از نظر ستیر
۱۳۶	اهداف و خصوصیات رویکرد ستیر
۱۳۸	روش‌های درمانی ستیر
۱۴۰	تکنیک‌های بازسازی خانواده
۱۴۱	تکنیک‌های ستیر در خانواده‌درمانی
۱۴۳	فصل هفتم: خانواده‌درمانی ساختاری
۱۴۵	مینوچین
۱۴۶	مشخصات رویکرد ساختاری در خانواده‌درمانی
۱۴۷	روش‌های خانواده‌درمانی ساختاری
۱۴۹	الگوی روان‌درمانی ساختاری خانواده
۱۵۰	موقعیت‌های بحران در خانواده
۱۵۱	ساختار خانواده و تغییرات آن
۱۵۲	زیرسیستم‌ها و نقش آنها در ساختار خانواده
۱۵۳	انواع خانواده از لحاظ نفوذ مرزها
۱۵۴	اتحاد و ائتلاف در ساختار خانواده
۱۵۵	اصول خانواده‌درمانی ساختاری
۱۵۶	مداخلات درمانی ساختاری
۱۵۷	فنون درمانی ساختارگرایان
۱۵۹	اصطلاحات خانواده‌درمانی ساختاری

۱۶۵	فصل هشتم: نظریهٔ ارتباطی (پیام‌رسانی)
۱۶۷	مشخصات رویکرد ارتباطی خانواده
۱۶۸	انواع ارتباط از لحاظ مفهوم
۱۶۹	خانواده‌درمانی تعاملی ام. آر. آی.
۱۷۱	فرضیات و فنون خانواده‌درمانی تعاملی ام. آر. آی.
۱۷۲	خانواده‌درمانی کوتاه‌مدت ام. آر. آی.
۱۷۵	فصل نهم: خانواده‌درمانی استراتژیک
۱۷۶	خصوصیات خانواده‌درمانی استراتژیک
۱۷۷	سلامت خانواده از نظر رویکرد استراتژیک
۱۷۸	اصول خانواده‌درمانی استراتژیک
۱۷۹	روش‌های درمان استراتژیک
۱۸۲	فنون درمانی خارج از جلسهٔ درمان
۱۸۴	ارائهٔ تکلیف و شرایط آن
۱۸۴	تکنیک‌های نمایشی و استعاره‌های خانواده
۱۸۵	فنون درمانی رویکرد استراتژیک
۱۸۷	نقش خانواده‌درمانگران استراتژیک
۱۸۸	مشخصات مؤکد خانواده‌درمانی استراتژیک
۱۸۹	مقایسهٔ رویکرد استراتژیک با سایر رویکردها
۱۸۹	نظریهٔ جی‌هی‌لی و کلو مادانس
۱۹۰	مشخصات نظریهٔ جی‌هی‌لی و کلو مادانس
۱۹۲	مراحل مصاحبهٔ اولیه از نظر جی‌هی‌لی
۱۹۳	فصل دهم: رویکرد راهبردی در خانواده‌درمانی
۱۹۴	خصوصیات رویکرد راهبردی
۱۹۵	فنون خانواده‌درمانی راهبردی
۱۹۷	خدمات درمانگر در رویکرد راهبردی
۱۹۷	درمان راهبردی در خانواده‌های مشکل‌زا
۱۹۸	روش‌های خانواده‌درمانی راهبردی
۱۹۹	قدرت و مهار در رویکرد راهبردی

۲۰۰	روش‌های درمانی در رویکرد راهبردی
۲۰۲	نظریات میلتون اریکسون
۲۰۵	فصل یازدهم: خانواده‌درمانی سیستمی میلان
۲۰۵	دیدگاه میلان در خانواده‌درمانی
۲۰۷	روش کار
۲۰۷	هدف‌ها و فنون دیدگاه میلان
۲۰۹	مفروضه‌های نظریه سیستمی میلان
۲۰۹	خصوصیات رویکرد گروه سیستمی میلان
۲۱۱	انشعاب گروه میلان
۲۱۱	تکنیک‌های درمانی میلان
۲۱۲	۱- معنای ضمنی مثبت
۲۱۳	۲- تجویز آیین‌ها
۲۱۴	۳- تشریفات
۲۱۴	مداخلات درمانی
۲۱۴	فرضیه‌سازی
۲۱۵	پرسش‌های حلقوی
۲۱۷	بی‌طرفی درمانگر
۲۱۷	مراحل برگزاری جلسات درمانی در گروه میلان
۲۱۸	معیارهای یک خانواده‌درمانی سیستمی موفق در گروه میلان
۲۱۹	روش‌ها و مراحل درمان
۲۲۰	درمان کوتاه در درازمدت
۲۲۳	فصل دوازدهم: خانواده‌درمانی شناختی، رفتاری، و شناختی- رفتاری
۲۲۳	شناخت‌درمانی خانواده
۲۲۴	فنون شناخت‌درمانی
۲۲۵	اهداف و نحوه برخورد با مراجعان در شناخت‌درمانی
۲۲۵	مراحل درمان از نظر یک

۲۲۶	خانواده‌درمانی رفتاری و شناختی - رفتاری
۲۲۷	نیل جاکوبسون
۲۲۷	جرالد پاترسون
۲۲۸	خانواده‌درمانی رفتاری
۲۳۰	روش‌های خانواده‌درمانی رفتاری
۲۳۰	خانواده‌درمانی شناختی - رفتاری
۲۳۱	انواع خانواده‌درمانی رفتاری و شناختی - رفتاری
۲۳۱	آموزش رفتاری والدین
۲۳۲	زناشویی‌درمانی رفتاری
۲۳۳	درمان رفتاری اختلال عملکرد جنسی
۲۳۵	خانواده‌درمانی کارکردی
۲۳۷	فنون درمانی رویکردهای رفتاری و شناختی - رفتاری
۲۳۸	فنون درمانی و کاربرد آنها
۲۴۳	فصل سیزدهم: درمان شبکه‌ای و اشتراکی
۲۴۳	درمان شبکه‌ای
۲۴۴	نقش مدرسه در درمان شبکه‌ای
۲۴۴	درمان چندخانواده‌ای
۲۴۵	درمان اشتراکی
۲۴۶	نظر متخصصان مخالف درمان اشتراکی
۲۴۷	الگوهای خانواده‌درمانی یکپارچه
۲۴۸	رویکرد تقویت رابطه (آر - ای)
۲۴۹	خانواده‌درمانی به لحاظ حضور اعضا
۲۴۹	الف - تعیین هدف
۲۵۰	ب - حضور اعضا در خانواده‌درمانی
۲۵۱	غیبت فرزندان
۲۵۱	عدم حضور یکی از والدین یا هر دو
۲۵۲	عدم حضور اعضای خانواده گسترده
۲۵۲	ج - درمان زناشویی انفرادی

۲۵۵	فصل چهاردهم: مشاوره طلاق
۲۵۵	عوامل مؤثر در طلاق
۲۵۶	۱- عوامل اجتماعی
۲۵۶	۲- عوامل شخصی
۲۵۷	۳- عوامل ارتباطی
۲۵۷	عواقب طلاق
۲۵۸	الف. عواقب طلاق در مزدوجین بدون فرزند
۲۵۹	ب. عواقب طلاق در خانواده‌هایی که دارای فرزند هستند
۲۵۹	فرایند طلاق
۲۶۱	ویژگی‌های مشاوره طلاق
۲۶۳	مداخله‌های درمانی در طلاق
۲۶۴	رویکردهای درمان خانواده‌های تک‌والدی
۲۶۷	فصل پانزدهم: خانواده‌های حاصل از ازدواج مجدد
۲۶۸	تشکیل خانواده حاصل از ازدواج مجدد
۲۶۹	ویژگی‌های خانواده‌های حاصل از ازدواج مجدد
۲۷۰	مشاوره با خانواده‌های حاصل از ازدواج مجدد
۲۷۱	کاربرد رویکردهای خانواده‌درمانی در خانواده‌های حاصل از ازدواج مجدد
۲۷۲	نقش درمانگر
۲۷۳	فصل شانزدهم: رویکردهای پست مدرن در خانواده‌درمانی
۲۷۶	عوامل مؤثر بر تفکر پست مدرن
۲۷۸	درمان راه‌حل‌نگر
۲۷۹	اصول نظری درمانگران راه‌حل‌نگر
۲۸۰	مشخصات درمان راه‌حل‌نگر
۲۸۱	درمان کوتاه‌مدت راه‌حل‌مدار
۲۸۲	مشخصات درمان کوتاه‌مدت راه‌حل‌مدار
۲۸۳	خانواده‌های نامتعادل در درمان راه‌حل‌مدار

۲۸۴	فنون درمانی درمان‌های راه‌حل‌مدار
۲۸۵	نقش درمانگر در درمان راه‌حل‌مدار
۲۸۶	ویژگی‌های خانواده‌درمانی راه‌حل‌مدار
۲۸۶	نظریه استیون دی شازر
۲۸۷	رویکرد نظام‌های زبانی
۲۸۹	سازهنگری پست مدرن
۲۸۹	زبان و سازهنگری اجتماعی
۲۹۰	نظریه پل واتر لایو (۱۹۸۴)
۲۹۳	فن تعامل خانواده و گروه متخصص
۲۹۴	روایت‌درمانی
۲۹۵	مشخصات روایت‌درمانی
۲۹۶	مبانی درمان در روایت‌درمانی
۲۹۶	مؤلفه‌های اساسی روایت‌درمانی
۲۹۸	فنون روایت‌درمانی
۲۹۹	حقیقت تاریخی در برابر حقیقت روایی
۳۰۰	ساخت‌گرایی و روان‌درمانی‌های روایی
۳۰۱	مشاوره و درمان فمینیستی
۳۰۳	اصول و مشخصات درمان فمینیستی
۳۰۴	اهداف مشاوره فمینیستی
۳۰۵	فنون مشاوره و درمان فمینیستی
۳۰۸	نظریه درمان چندفرهنگی
۳۰۹	مشکلات میان‌فرهنگی در خانواده‌درمانی
۳۰۹	الگوهای رویکرد خانوادگی در جوامع چندفرهنگی
۳۱۱	فصل هفدهم: فنون ویژه در خانواده‌درمانی
۳۱۱	نوار ویدیویی
۳۱۲	شوخ‌طبعی
۳۱۲	دستورالعمل در خانواده‌درمانی

۳۱۳ نکات لازم در دستورالعمل و تکلیف دادن
۳۱۴ تکالیف استعاری
۳۱۶ تکالیف رهنمود متناقض
۳۱۷ تسلسل در خانواده‌درمانی
۳۱۸ شیوه‌های درمانی غیرکلامی
۳۱۹ تندیس خانواده
۳۲۰ طزاحی رقص خانوادگی
۳۲۱ زنجیره زمانی
۳۲۲ مصاحبه حلقوی
۳۲۲ ارتباط به زبان کمی و تمثیل
۳۲۳ فنون عملی در فرایند خانواده‌درمانی
۳۲۵ فناوری و مشاوره
۳۲۶ درمان یک جلسه‌ای
۳۲۹ فصل هجدهم: مدل‌های ارزیابی خانواده
۳۲۹ مدل فرایند کارکرد خانواده
۳۳۰ مدل مک‌مستر
۳۳۰ انجام وظیفه و حل مسئله
۳۳۱ نقش‌ها
۳۳۱ ارتباط
۳۳۲ دخالت و پاسخگویی عاطفی
۳۳۲ کنترل رفتار
۳۳۳ ارزش‌ها و هنجارها
۳۳۳ طرح سه محوری تسنگ و مک‌درموت
۳۳۴ مدل چند مختصاتی
۳۳۴ روش‌های عملی پذیرفته شده در ارزیابی خانواده‌ها
۳۳۴ ارزیابی خانواده‌درمانی

- ۳۳۷..... منابع و کتابشناسی به زبان فارسی
- ۳۴۱..... منابع و کتابشناسی به زبان فرانسه
- ۳۴۳..... سایر آثار مؤلف در زمینه راهنمایی و مشاوره

www.ketab.ir

پیشگفتار

تحولات اجتماعی در کشور موجب دگرگونی در فرایند ازدواج و مسائل خانواده گردیده و در نهایت، شرایطی را فراهم آورده است که روز به روز بر آمار طلاق افزوده می‌شود. عواملی که موجب اختلافات خانوادگی و در نهایت منجر به طلاق می‌گردند، متعددند. مسائل اقتصادی، ناراحتی‌های روانی، دگرگونی‌های اجتماعی، انتخاب نامناسب همسر و... از جمله عواملی هستند که باعث فروپاشی و ناهنجاری در خانواده‌ها می‌شوند. در این رهگذر، آنکه بیشترین خدمت را می‌تواند به خانواده‌ها عرضه کند، مشاور خانواده است. برای تربیت مشاور خانواده و ارتقای سطح علمی فارغ‌التحصیلان این رشته، منابع علمی غنی مورد نیاز است. این گونه منابع به زبان فارسی بسیار محدود است و تنها به چند جلد کتاب منحصر است که به هیچ وجه پاسخگوی نیازهای موجود نیست. عدم تسلط دانشجویان و فارغ‌التحصیلان به زبان‌های خارجی ایجاب می‌کند که کتاب‌های بیشتری به زبان فارسی تألیف و ترجمه گردد.

نگارنده دو جلد کتاب تحت عناوین مشاوره قبل از ازدواج و خانواده‌درمانی و مشاوره ازدواج و زناشویی تألیف کرده است که هر یک طی چند چاپ، در اختیار دانشجویان و مشاوران خانواده

قرار گرفته است. کتاب حاضر چاپ سوم کتاب خانواده‌درمانی و مشاوره ازدواج و زناشویی است که در تجدید نظر کلی، بخش اول آن حذف شده و بخش دوم با تکمیل و تفصیل فنون و نظریه‌ها تقدیم خوانندگان می‌گردد. (بخش اول با افزودن مطالب دیگر در کتابی تحت عنوان مشاوره خانواده با رویکرد فرهنگ ایرانی متعاقباً منتشر خواهد شد) کتاب حاضر با توجه به سر فصل‌ها و محتوای درسی دانشگاه‌ها تدوین گردیده و از ویژگی‌های زیر برخوردار است:

۱- سعی شده است نظریه‌ها و فنون رایج به‌نحوی به زبان ساده ارائه گردد که از جامعیت برخوردار باشد.

۲- در ارائه مطالب ضمن شرح رویکردها و نظریه‌ها، سعی شده است به فنون و مداخله‌های درمانی و جنبه‌های کاربردی آنها توجه خاص مبذول گردد.

۳- مطالب براساس آخرین یافته‌های علمی و با توجه به اصول تنظیم کتاب‌های درسی به‌نحوی تنظیم گردیده که برای تدریس در دانشگاه‌ها و کارگاه‌های آموزشی مناسب باشد و دانشجویان پس از مطالعه آن، از لحاظ نظری آمادگی لازم را برای انجام مشاوره خانواده به‌دست آورند.

امید است این کتاب علاوه بر دانشجویان، برای مشاوران خانواده، روانشناسان و کلیه کسانی که در حوزه خانواده فعالیت دارند، سودمند و قابل استفاده باشد.

نگارنده انتظار دارد خوانندگان محتوای کتاب را به‌دقت مطالعه فرمایند و با تذکر نواقص و ارائه نظرهای اصلاحی بر او منت نهند تا در چاپ‌های بعدی در رفع آنها اقدام گردد. در پایان، از انتشارات رشد که با چاپ کتاب‌های سودمند و مفید و نشر آخرین یافته‌های علمی، در توسعه علم روان‌شناسی و علوم تربیتی در ایران سرمایه‌گذاری کرده و زحمات زیادی کشیده‌اند، تشکر می‌کنم. از جناب آقای دکتر گلزاری و جناب آقای صحرای، مدیران این انتشارات، که در چاپ و نشر این کتاب کمال مساعدت را مبذول داشتند، سپاسگزارم.

سید مهدی حسینی (بیرجندی)

تهران - ۱۳۸۹